

УДК: 34.03:339.543

DOI: [10.52754/16948661_2023_2\(3\)_9](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_2(3)_9)

**БАЖЫ ТАРМАГЫНДАГЫ АДМИНИСТРАТИВДИК КЫЛМЫШТАРДЫ
ИЛИКТӨӨГӨ БАЙЛАНЫШТУУ УЧУРДАГЫ МАСЕЛЕЛЕР**

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВЫЯВЛЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ
ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СФЕРЕ ТАМОЖЕННОГО ДЕЛА

CURRENT ISSUES RELATED TO THE INVESTIGATION OF ADMINISTRATIVE
OFFENSES IN THE FIELD OF CUSTOMS

Калымбетова Джыпар Алишеровна

Калымбетова Джыпар Алишеровна

Kalymbetova Dzhypar Alisherovna

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

Абдикеримов Жеңишбек Бурканович

Абдикеримов Жеңишбек Бурканович

Abdikerimov Zhenishbek Burkanovich

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

БАЖЫ ТАРМАГЫНДАГЫ АДМИНИСТРАТИВДИК КЫЛМЫШТАРДЫ ИЛИКТӨӨГӨ БАЙЛАНЫШТУУ УЧУРДАГЫ МАСЕЛЕЛЕР

Аннотация

Макалада бажы органдарындагы административдик кылмыштар боюнча процедуранын өзгөчөлүктөрү каралат. Интеллектуалдык менчик жаатындагы административдик кылмыштардын учурларын аныктоодо жана баштоодо өзгөчө көйгөйлөр аныкталды. Авторлор бажы тармагындагы административдик кылмыштар боюнча административдик иликтөөнүн этаптарын изилдешти. Процедуралык иш-аракеттерди даярдоодо далилдерди чогултуу процедурасы эске алынган. Альтернативдүү иш-аракеттердин өзгөчөлүктөрү баса белгиленди. Бажы аймактарында мобилдик топторду түзүү жана иштетүү көйгөйлөрү анын ичинде чиновниктердин ыйгарым укуктарын колдонуу көйгөйлөрү изилденди. Бажы регламенттери жаатындагы административдик кылмыштарды аныктоого жана иликтөөгө багытталган иш-чараларды уюштурууну жакшыртуу зарылдыгы айтылууда.

Ачкыч сөздөр: мыйзам, бажы бузуу, бажы органдары, кызматкерлер, тергөө, далил.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВЫЯВЛЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СФЕРЕ ТАМОЖЕННОГО ДЕЛА

CURRENT ISSUES RELATED TO THE INVESTIGATION OF ADMINISTRATIVE OFFENSES IN THE FIELD OF CUSTOMS

Аннотация

В статье рассматриваются особенности процедуры рассмотрения дел об административных правонарушениях в таможенных органах. Были выявлены особые проблемы при выявлении и возбуждении дел об административных правонарушениях в сфере интеллектуальной собственности. Авторы рассмотрели этапы административного расследования по делам об административных правонарушениях в сфере таможенного дела. Был учтен порядок сбора доказательств при подготовке процессуальных действий. Были освещены особенности альтернативных действий. Изучались проблемы формирования и функционирования мобильных групп на таможенных территориях, в том числе проблемы с осуществлением полномочий должностными лицами. Аргументируется необходимость совершенствования организации мероприятий, направленных на выявление и расследование административных правонарушений в области таможенного регулирования.

Abstract

The article examines the specifics of the procedure in cases of administrative offenses in the customs authorities. Special problems were identified in the identification and initiation of cases of administrative offenses in the field of intellectual property. The authors examined the stages of the administrative investigation in cases of administrative offenses in the field of customs. The procedure for collecting evidence in the preparation of procedural actions was taken into account. The specifics of alternative actions were highlighted. The problems of the formation and functioning of mobile groups in the customs territories were studied, including the problems with the exercise of powers by officials. The need to improve the organization of activities aimed at identifying and investigating administrative offenses in the field of customs regulations is argued.

Ключевые слова: закон, таможенное правонарушение, таможенные органы, должностные лица, расследование, доказывание.

Keywords: law, customs violation, customs authorities, officials, investigation, proof.

Киришүү

Ар бир мамлекеттин өнүгүү тарыхын изилдөө ачык айкын жолдун түзүлүшү жана анын бажы тутумун өнүктүрүү. Тарыхчылар ырастагандай, мунун себеби каада-салттар ар дайым бул мамлекеттин зарыл атрибуту болгон. Соода тарыхы жана коомдогу соода мамилелери соода жөнгө салуу механизми катары бажы алымдарынын пайда болушунун өбөлгөлөрүн түздү. Пайда болуунун экономикалык шарттары бажы төлөмдөрү соодагерлердин жеке менчиги аркылуу өтүү акысын төлөп турган. Кийинчерээк бул төлөмдөр кирешелүү бөлүгү болуп калган жергиликтүү бюджет жана мамлекеттик казына. Мамлекеттик башкаруу органы болгон бажы органдары атайын ыйгарым укуктар, башкача айтканда аткаруу органдары бажы биримдигинин бажы чек арасынан товарларды ташууга катышкан башка органдар, юридикалык жана жеке адамдар тарабынан аткаруу үчүн зарыл болгон бажы органдарынын актыларын чыгаруу үчүн жогорку мамлекеттик органдардын чечимдерин аткарууга укуктуу.

Азыркы экономикалык кырдаалда, өсүп жаткан шарттарда киреше, тышкы коркунучтарды көбөйтүү жана коргоо зарылдыгы улуттук экономика коомго жана мамлекетке көбүрөөк өтүнүчтү көрсөтүүдө бажы органдарынын натыйжалуу иши. Муну жасоо үчүн, мындай чараларды кабыл алуу зарыл: сиз кабыл алышыңыз керек мындай чаралар: бажы информатикасын өркүндөтүү жана автоматташтыруу жооптуулукту жогорулатуучу процедуралар, жооптуулукту жогорулатат иштин эффективдүүлүгү жана натыйжалуулугу, жаңы ыкмаларды жана формаларды үйрөнүү операциялык иш-чаралар.

Бажы органдары Кыргызстанда укук коргоо органдарынын заманбап системасында өзгөчө орунду ээлейт.

Башка соттук териштирүүлөр сыяктуу эле, административдик укук бузуулар жөнүндө иштер боюнча өндүрүш да мажбурлоо чараларын колдонуу менен ажырагыс түрдө байланышкан. Аныкталган, козголгон жана тергелип жаткан администрациялык укук бузуулар жөнүндө иштердин чөйрөсү кыйла кеңири, бул бажы органдарынын кызматкерлеринен ар кандай тармактарда кеңири билимге ээ болууну, ар кандай экспертизаларды дайындоо жана экспертке тиешелүү суроолорду түзө билүү, товарларды чыгарууну токтото туруу жөнүндө чечим кабыл алуу жөндөмүн талап кылат, текшерүү мөөнөтүн узартуу, бажы контролунун формаларын колдонуу.

Интеллектуалдык менчик чөйрөсүндө администрациялык укук бузуулар жөнүндө иштерди табууда жана козгоодо өзгөчө көйгөйлөр пайда болушу мүмкүн. Адатта, бул жаатта кошумча атайын даярдыктар талап кылынат, анткени товардык белгинин же тейлөө белгисинин аныктыгын аныктоо жана окшоштуктун фактысын аныктоо, чаташуу деңгээлине чейин, атайын көндүмдөрдү талап кылат. Албетте, товардык белгини мурда катталган белги менен бирдей деңгээлде аралашкан деп таануу жөнүндө чечимди сот кабыл алат, бирок Бажы кызматкери товарларды чыгарууну токтото туруунун себептерин аныктоо жана андан кийин административдик укук бузуу жөнүндө иш козгоо менен алектенет. Административдик укук бузуулар боюнча процедура Кыргыз Республикасынын административдик укук бузуулар жөнүндө кодексинин ченемдери менен жөнгө салынат жана бажы кызматкерлеринин административдик жана процесстик иши болуп саналат. Административдик укук бузуулар боюнча процедураны жүргүзүү укук коргоо ишинин белгилүү бир биримдигине кепилдик берет.

Укук бузуу фактысын жана аны жасаган адамдын күнөөсүн далилдердин жыйындысынын негизинде гана далилдөөгө болот. Административдик укук бузуулар жасалган учурда такталуучу жагдайлардын бардыгы далилдерди алуунун предметин түзөт.

Бажы тармагында административдик укук бузуу ишин жана соттук териштирүүнү баштоо үчүн административдик укук бузуу белгилери бар адам тарабынан жасалган иш каралат. Административдик иликтөөнүн башталышына укук бузуу белгилери бар, башкача айтканда, процесстик негиз бар иш-аракет жөнүндө маалымат алуу менен башталат. Административдик укук бузуу ишин баштоо-административдик жана соттук териштирүүнүн көз карандысыз этабы, административдик укук бузуу ишинин фактысын аныктоого багытталган процесстик иш-аракеттердин жыйындысы анын компетенттүүлүгүн аныктайт.

Укук бузууларга мамлекеттик каршы аракеттенүү механизминин маанилүү элементи болуп аларды жасаган адамдарга мажбурлоочу таасир көрсөтүү саналат. Административдик мажбурлоо-бул аткаруу бийлигинин ишинин белгилүү бир чөйрөсүндө мамлекеттин укук коргоо ишмердүүлүгүн жөнгө салуу, мажбурлоо чараларын ишке ашыруунун мыйзамдуулугун камсыз кылуу, мыйзамдуулукту жана тартипти орнотуу жана сактоо боюнча ченемдик жоболорду түзгөн татаал административдик жана укуктук институт. Мындай мажбурлоо көбүнчө укук бузуу комиссиясына реакция катары көрсөтүлөт жана далилдерди жазуу жана административдик ишти өз убагында жана туура кароо үчүн өндүрүштү камсыз кылуу үчүн колдонулат. Мамлекеттик органдардын процесстик ишмердүүлүгүнүн алкагында колдонулган административдик мажбурлоо чараларынын түрлөрүнүн бири административдик укук бузуу учурларын өндүрүүнү камсыз кылуу чаралары.

Бул чаралардын маңызы, алар административдик укуктун ченемдери менен жөнгө салынган милдеттүү бажы кызматкерлеринин процесстик иш-аракеттерин, ошондой эле жарандардын жана башка кызматкерлердин процесстик милдеттерин аткаруу жолдорун чагылдырат. Мындай чараларды колдонуунун себептери, эреже катары, эки бөлүктү камтыйт: юридикалык жана фактылык. Укуктук негиз-бул ар бир конкреттүү чаранын колдонулушун аны ишке ашырууга мүмкүн болгон шарттарда аныктаган укуктук норма.

Мыйзам административдик укук бузуулар боюнча иш аракеттерди камсыз кылуу үчүн төмөнкү чаралар системасын белгилейт:

- Экстрадиция-административдик укук бузуулар жөнүндө протоколду түзүү максатында, эгерде аны административдик укук бузуулар аныкталган жерге жайгаштыруу мүмкүн болбосо, протокол милдеттүү болсо (бажы кызматкерлери бажы эрежелерин бузгандыгын аныктагандан кийин - бажы органынын кеңсесинин имаратына);

- Административдик камакка алуу-бул адамдын эркиндигин кыска мөөнөткө чектөө. Убактылуу чаралардын бул түрү мыйзамга ылайык өзгөчө учурларда гана колдонулушу мүмкүн экендигин баса белгилей кетүү керек, эгерде административдик укук бузуу ишинин туура жана өз убагында кароону, камсыз кылуу керек болсо жана административдик укук бузуу болгон учурда чечимди аткаруу керек болсо;

- Жеке тинтүү, **буюмдарды тинтүү**, жеке адамга таандык унааны тинтүү, алардын конструктивдүү бүтүндүгүн бузбастан кароо, ошондой эле юридикалык жакка таандык аймактарды, ал жерде жайгашкан буюмдарды жана документтерди текшерүү, зарыл болгон учурда административдик укук бузуулар жөнүндө протоколдорду түзүүгө ыйгарым укуктуу

кызматкерлер тарабынан административдик укук бузуу куралдарын же предметтерин аныктоо үчүн жүргүзүлөт;

- Юридикалык жактын же жеке ишкердин менчигиндеги жайларды, аймактарды, объекттерди жана документтерди текшерүү;

- Буюмдарды жана документтерди конфискациялоо, б.а. административдик укук бузуу болгон учурда иш-аракеттерди камсыз кылуу процедурасы юридикалык жак тарабынан административдик укук бузуу жөнүндө протокол түзүүгө ыйгарым укуктуу кызматкер тарабынан колдонулушу мүмкүн;

- Товарларды, унааларды жана башка нерселерди конфискациялоо, ошол эле учурда нерселерди конфискациялоону жүзөгө ашырган кызматкер ушул нерселерди колдонууга тыюу салуу жөнүндө чечим кабыл алууга укуктуу. Объекттерди конфискациялоо өтүмдөсүндө конфискацияланган буюмдардын инвентаризациясынан башка документтерди, ошондой эле протоколду даярдоо каралбагандыктан, инвентаризация жана протоколдо конфискацияланган буюмдарды колдонууга тыюу салуунун колдонулушу жөнүндө маалымат камтылышы керек;

- Иш-аракеттерге убактылуу тыюу салуу "баңги заттарды же психотроптук заттарды өндүрүүдө колдонулган заттарды, шаймандарды же жабдууларды сатуу эрежелерин бузуу".

Айрым учурларда бажы эрежелерин бузуу учурларында иш-аракеттерди камсыз кылуу боюнча чараларды колдонуунун өзгөчөлүгү-бул бажы көзөмөлүнүн формаларын алдын ала колдонуу, анын натыйжалары административдик кылмыш ишин баштоонун негизи болушу мүмкүн жана бажы органдарынын көзөмөл жана көзөмөлдөө функцияларын ишке ашыруунун бир түрү. Кыргыз Республикасынын Бажы кодексине ылайык, бажы көзөмөлү бажы органдары тарабынан ишке ашырылган чаралардын жыйындысы катары түшүнүлүшү керек анын ичинде Бажы биримдигинин бажы мыйзамдарына жана Бажы биримдигинин мүчө-мамлекеттеринин мыйзамдарына ылайык келүүнү камсыз кылуу максатында тобокелдиктерди башкаруу тутумун колдонуу.

Бажы көзөмөлүнүн түрлөрүнүн тизмеси, анын ичинде: документтерди жана маалыматтарды текшерүү, оозеки сурак, түшүндүрмөлөрдү алуу, бажы көзөмөлү, бажы инспекциясы, товарларды атайын мөөрлөр менен белгилөө, аларда идентификациялык белгилердин болушу, бажы көзөмөлүнө алынган товарларды эсепке алуу, товарларды текшерүү бухгалтердик эсеп жана отчеттуулук тутумдары ж.б.

Бажы көзөмөлүнүн бул түрлөрүнүн тизмеси кеңири чечмеленбейт, бирок бажы органдары тарабынан жүргүзүлгөн текшерүү процедураларынын бардык спектрин толтурбайт. Бул жагынан алганда, бажы эрежелерин бузган учурларда соттук териштирүүнү камсыз кылуу үчүн чаралардын орду жана маанисин эске алуу менен, иш-чараларды колдонуу бажы органдарынын административдик жана соттук ишмердүүлүгүнүн маанилүү бөлүгү экендигин белгилей кетүү керек жана соттук териштирүүнү баштоо жана териштирүүнү баштоо этаптарында, айрыкча, кылмыш жасалганын далилдөө жана соттук териштирүүнү баштоо учурларында гана соттук териштирүүдө кызматкерлер тарабынан колдонулат. Административдик кылмыштарды кароодо убактылуу чаралар да колдонулат.

Жыйынтыктап айтканда, төмөнкүдөй тыянак чыгарууга болот: колдонуудагы мыйзамдарда бажы эрежелерин бузуу фактылары боюнча өндүрүштү камсыз кылуу чараларын колдонууда боштуктар жана карама-каршылыктар бар, алар алардын

натыйжалуулугун жогорулатуу максатында аны андан ары өркүндөтүүнү жана жөнгө салууну талап кылат.

Колдонулган адабияттар

1. “Бажылык жөнгө салуу жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамы
2. 2019-жылдын 24-апрели № 52 (КР 2023-жылдын 23-мартындагы № 68, 2023-жылдын 9-августундагы № 172)
3. Акпарова, А., & Жумабай уулу, М. (2023). Борбордук Азиянын улуттук-мамлекеттик делимитациясынын укуктук өбөлгөлөрү. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, 1(1), 24-31. DOI: https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_3. EDN: LOUFRY.
4. Аликулов, Б. (2023). О понятии государственной границы в Кыргызской Республике. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, 1(1), 3-12. DOI: https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_1. EDN: FBTKHJ.
5. Калчороева, А.А. (2018). Понятие и элементы должностного преступления в уголовном законодательстве Кыргызской Республики. *Вестник Ошского государственного университета*, №4, сс. 97-101. EDN: YZAWLZ.
6. Кулдышева, Г., & Мирзакаримов, Ф. (2023). Пограничная безопасность в системе национальной безопасности Кыргызской Республики. *Вестник Ошского государственного университета. Право*, 1(1), 86-96. DOI: https://doi.org/10.52754/16948661_2022_1_9. EDN: OAILPA.
7. Кыргыз Республикасынын Бажы кодекси 2004-жылдын 12-июлу № 87
8. (КР 2014-жылдын 30-декабырында №172)
9. Россинский, Б. В. Административное право: учебник / Б. В. Россинский., Ю. Н. Стариков. - М.: Норма: Ин-фра-М, 2010.
10. Новиков, А. Б. Административный процесс в механизме таможенного регулирования Российской Федерации: монография / А. Б. Новикова - СПб.: Бизнес-Пресса, 2008.
11. Сорокин, В. Д. Административный процесс и административно-процессуальное право / В. Д. Сорокин. - СПб.: Изд-во Юридического института, 2002.
12. Сафоненков П.Н., Зубач А.В., Сафоненкова О.А. Административная юрисдикционная деятельность таможенных органов. М.: Юрайт, 2017.
13. Якимов А.Ю. Административно-юрисдикционный процесс и административно-юрисдикционное производство // Государство и право. 1999. № 3.